

Lukáš Tichý a kol.: *Terorismus a energetika na Blízkém východě a v severní Africe, dopady pro EU a ČR.*

1. vydání. Praha: ÚMV, 2017, 303 stran, ISBN: 978-80-87558-29-4 (signatura knihovny ÚMV 62 017 PK, 62 017a, 62 017b).

DOI: <<https://doi.org/10.32422/mv.1570>>.

Kniha Lukáše Tichého a kol. *Terorismus a energetika na Blízkém východě a v severní Africe, dopady pro EU a ČR* představuje v českém prostředí unikátní pokus o souhrnný výčet a kategorizaci teroristických aktivit cílených na energetickou infrastrukturu a o analýzu jejich možných implikací pro evropské státy. Lukáš Tichý, jenž je od září 2017 vedoucím nově zřízeného Centra energetické politiky Ústavu mezinárodních vztahů, zde opět dokazuje erudici a ojedinělý rozhled v oblasti, kterou se v České republice příliš mnoho odborníků nezabývá. Poslední roky se Tichý poměrně aktivně věnuje publikační činnosti – jen v roce 2017 mu vyšly kromě této monografie také publikace *Otevírání Íránu a jeho význam pro energetickou bezpečnost EU* a *Diskurz EU a Ruska o energetických vztazích*, v současné době jsou pak připravovány další dvě: *Islamist Terrorism and Energy Security: A Comparative Study* a *Energy Relations Between the European Union and the Russian Federation*. Lukáš Tichý se tak dlouhodobě snaží o zpracovávání témat spojených s energetikou – jeho publikace je proto důležitá i tím, že dává do souvislostí terorismus a aktivity teroristických skupin ve zdanlivě dalekých regionech s možnými bezpečnostními riziky pro nás v Evropské unii a v České republice.

Kniha se člení do devíti kapitol – v té první Lukáš Tichý a Jan Eichler po kratším úvodu vysvětlují zvolený teoreticko-metodologický rámec celé monografie, která v zásadě sestává ze sedmi dílčích případových studií. Autoři se pak soustředí jak na obecnější uvedení definice terorismu jako takové, tak na několik možností další klasifikace terorismu a na vzorce či způsoby chování jednotlivých zkoumaných organizací. Čtenářům předkládají teoretický rámec zkoumání dané problematiky, vysvětlují a rozlišují cíle, motivace i používané metody teroristických skupin. V rámci této poměrně sofistikované klasifikace, která je patrná v celé monografii, jsou například jednotlivé formy útoků na energetický sektor rozděleny na 1) bombové útoky na ropovody a plynovody; 2) sabotáž ropovodů a plynovodů; 3) útoky na kanceláře ropných společností; 4) útoky proti ropným depům, benzinovým stanicím nebo samotným rafineriím; 5) útoky na energetická zařízení spojené s braním rukojmí; a 6) přímý vojenský útok na personál ropných zařízení či závodů na zpracování plynu. Dále autoři přicházejí s tezí o silném racionalismu aktérů, kteří takovéto teroristické útoky konají či jimi alespoň vyhrožují, neboť většina zkoumaných útoků sleduje velmi konkrétní cíle, svědčící o promyšlených energetických strategiích. Nějakou formou energetické strategie zprvve disponují prakticky všechna zkoumaná hnutí a organizace, zadruhé je pak zmíněno, že tato strategie nemívá ideologický ráz, nýbrž je naopak dle autorů *de facto* v přímém rozporu s tradičním učením islámu o energetických zdrojích. Sunnitský a šíitský islám se od sebe v tomto případě příliš neliší, neboť pro obě větve mají být energetické zdroje společným vlastnictvím *ummy* (komunity, národa), a nikoliv soukromým vlastnictvím či obecně vlastnictvím nevyužívaným ke společným cílům a kolektivnímu dobru.

Druhá kapitola Nikity Odintsova z Centra energetické politiky se věnuje obecněji bezpečnosti Blízkého východu a severní Afriky a specifickým energetického sektoru jednotlivých významných exportérů, konkrétně Saúdské Arábie, Libye, Iráku, Alžírsku, Jemenu a Egypta, včetně jejich slabých míst a bezpečnostních rizik. Jako největší reálná hrozba

a potenciální terč teroristického útoku je zmíněno především možné přerušení námořních přepravních tras v takzvaných *choke points* – zejména v oblastech Malackého a Hormuzského průlivu či černomořských úžin.

Třetí kapitola od Lukáše Tichého je první ze sedmi případových studií a soustředí se již na konkrétní teroristickou organizaci al-Káidu, která je autory vedle samozvaného Islámského státu (IS) označena za nejaktivnějšího, nejsostifikovanějšího a potenciálně nejnebezpečnějšího aktéra v oblasti útoků na energetický sektor. I přes početné a v knize konkrétně rozebírané případy jednotlivých útoků s jasně identifikovanou motivací se al-Káidě doposud nepodařilo „uspět“ a významněji poškodit ekonomiku USA či jejich západních spojenců ani narušit americké angažmá v blízkovýchodním energetickém sektoru. Negativní dopady těchto akcí se projevují primárně regionálně, tedy na ekonomikách států poškozených teroristy, a nikoliv globálně.

Islámskému státu se věnuje čtvrtá kapitola, která vyzdvihuje především finanční motivaci k provádění teroristických útoků, neboť využívání energetického bohatství se pro IS stalo zásadním zdrojem financování chodu a dalšího rozšiřování celého chalífátu. Autoři nicméně zmiňují radikální pokles těchto příjmů v roce 2016 vzhledem k vytlačování IS z mnohých teritorií bohatých na ropu, a to zejména v Iráku. Teroristické útoky Islámského státu cílené na iráckou energetiku jsou pak vyvětleny primárně snahou zdiskreditovat iráckou vládu a reputaci země jakožto světového dodavatele ropy. Zajímavá je zmínka o spolupráci syrského režimu Bašára Asada s džihádisty v oblasti zejména zemního plynu: i přes formální nepřátelství tyto dvě strany uzavíraly oboustranné prospěšné dohody týkající se energetických surovin. Jako jedna z mála reálných hrozeb pro EU je zde také zmíněna tehdy ještě potenciálně představitelná možnost ovládnutí Libye Islámským státem, což pro EU mohlo znamenat ztrátu dodávek ropy a plynu v řádech jednotek procent – ani to by tedy nebyla pro unii neřešitelná a devastující situace. Údělem publikace věnující se aktuálnímu tématu je však samozřejmě fakt, že pokud čteme knihu v roce 2018, potřebovali bychom již tento typ informací aktualizovat, neboť například situace Islámského státu se od doby tvorby publikace výrazně změnila a hrozba ovládnutí Libye tak již například aktuální není.

Pátá kapitola, rovněž od Lukáše Tichého, analyzuje libanonské islamistické hnutí Hizballáh, které sice doposud žádný teroristický útok na energetiku neuskutečnilo, ale pravidelně jím vyhrožuje sousednímu zneprátenému Izraeli. Cílem těchto energeticky laděných výhrůžek je pak hlavně snaha Hizballáhu o zajištění větší energetické bezpečnosti Libanonu těžbou zemního plynu ze sporných oblastí ve Středozemním moři.

Šestá kapitola Nikity Odintsova se zabývá kurdskou teroristickou organizací PKK (Strana kurdských pracujících), jež je po al-Káidě a IS jediným dalším zkoumaným aktérem, který skutečně teroristické útoky tohoto typu již uskutečnil a stále uskutečňuje. Autor upozorňuje na význam regionálního turecko-kurdského konfliktu pro EU a její vlastní bezpečnost, neboť Turecko je klíčovou tranzitní zemí a jakékoliv větší poškození energetické infrastruktury by se EU záhy mohlo dotknout ještě více než plynová krize mezi Ruskem a Ukrajinou v roce 2009. Cílem PKK sice není poškozovat přímo Evropskou unii, ale oslabení turecké ekonomiky a reputace Turecka jako spolehlivé a bezpečné tranzitní země by takový efekt mohlo mít. Odintsov se dále v sedmé kapitole věnuje hnutí Hamás, které žádné zaznamenané útoky na energetickou infrastrukturu na kontě nemá, neboť jak je logicky vysvětleno, pro Hamás nedává smysl útočit na Izrael za situace, kdy jsou Západní břeh i Pásmo Gazy na Izraeli energeticky naprosto závislé. Ačkoliv tedy Odintsov zmiňuje zajímavou problematiku naleziště plynu právě poblíž pobřeží Gazy, v současné době stále není situace taková, aby Hamás mohl s vlastní těžbou začít. V osmé kapitole autor ještě spíše okrajově zmiňuje dvě nenásilné organizace – Muslimské bratrstvo a Hizb ut-Tahrir, které jsou sice dalšími panislámskými projekty s působením v regionu MENA, ale v teroristické činnosti se, alespoň zatím, neangažují. Jejich zařazení do monografie proto může působit nadbytečně.

Poslední kapitola od Lukáše Tichého a Nikity Odintsova se pak snaží dostat názvu knihy a zhodnotit možné dopady rozebíraných i případných budoucích útoků na energetickou bezpečnost Evropské unie a České republiky. Autoři zmiňují dramatický nárůst teroristických útoků v regionu MENA v období po takzvaném arabském jaru dodnes a opět systematicky rozřazují cíle těchto útoků na snahy: 1) poškodit energetický sektor daného státu; 2) narušit trh s energiemi; 3) destabilizovat a ekonomicky oslabit nepřítele; 4) potrestat nepřátelský stát za jeho zahraniční politiku; 5) bránit energetické bohatství; 6) poškodit nepřítele a odradit ho od produkce; 7) získat výkupné; 8) vynutit si propuštění vězňů spolubojovníků; 9) přitáhnout na sebe pozornost; 10) fyzicky ovládnout energetický sektor daného státu; 11) ukázat neschopnost vlády při zaručení bezpečnosti obyvatel a klíčové infrastruktury; a 12) rozpoutat paniku ve společnosti. Autoři na základě rozhovorů s předními českými bezpečnostními experty zhodnocují, že ač na půdě ČR ani EU žádný podobný útok zatím skutečně nebyl, vyloučit ho v budoucnu nelze. Jako možné pachatele ovšem identifikují pouze al-Káidu či IS, neboť ostatní organizace pravděpodobně nemají dostatečné prostředky, síť ani *know-how*. Jako nejsnazší cíle v našem prostředí jsou potom identifikovány benzinové pumpy či jiné nadzemní objekty (rafinerie, sklady, nádrže) a dále elektrické vedení a stanice. Přesto je i takový útok vyhodnocen jako relativně malá hrozba vzhledem k možnosti nahradit případný výpadek buď alternativní cestou, nebo z existujících zásobáren. Větší problémy by mohl způsobit pouze komplexnější a rozsáhlejší incident, který je ovšem vzhledem k náročnosti plánování a realizace velmi nepravděpodobný. Autoři navíc zmiňují, že ropa a zemní plyn dodávané do evropských zemí prakticky vůbec nepocházejí z těch zemí MENA, kde k teroristickým útokům na energetiku skutečně dochází, tudíž má tato aktivita pro EU téměř zanedbatelný dopad. Hrozba teroristického útoku na energetickou infrastrukturu tak nadále zůstává problémem především regionálním, s minimálním globálním přesahem.

Ač může čtenář místy bojovat se snad až příliš strukturovanou a členitou formou textu, je třeba ocenit precizní práci při klasifikaci jednotlivých motivů, cílů a typů útoků, zpracovaných průběžně v textu do přehledných a praktických tabulek. Časový a tematický rozsah pojednávaného tématu je rovněž obdivuhodný – jde o poměrně dlouhé období mezi lety 1996 a 2016 a o sedm případových studií. Vyhodnocené společné, či naopak rozdílné rysy energetických politik a teroristických útoků jednotlivých organizací jsou v práci taktéž kvalitně analyzovány, přesto je otázkou, zda bylo nutné zahrnovat i organizace, které žádný teroristický útok na energetický sektor nespáchaly, a zda by naopak nebylo příhodnější například detailněji rozebrat již proběhlé útoky ze strany PKK, IS či al-Káidy. Jak ovšem sami autoři v textu přiznávají, největší problém se zdroji a jejich kvalitou byl právě při sběru a kompletaci informací o jednotlivých teroristických útocích, jejichž detaily jsou často jen těžko zjistitelné. Více prostoru by pak možná zasloužila také otázka, do jaké míry je světový trh s energetickými surovinami opravdu závislý na stabilitě či nestabilitě regionu MENA, neboť autoři trefně, ač pouze okrajově, poznamenávají, že i přes dramatické zhoršení bezpečnostní situace celé oblasti po roce 2011 nebyli světový trh ani jednotliví aktéři (USA, EU) nijak ztlačeni.

Tato práce je vítaným příspěvkem k diskusi o současné bezpečnostní situaci celého regionu MENA, kde se nachází 60 % světových zásob ropy a 40 % světových zásob plynu a který je jednou z nejméně stabilních oblastí světa – pokud budeme souhlasit s autory této práce, že většina světových konfliktů má nějaký energetický aspekt, pak je bezesporu důležité pečlivě analyzovat organizace, které energetickou bezpečnost jiných zemí narušují, ať už teroristickými útoky, či jinak. Lukáš Tichý se svým kolektivem dokázali umně zhodnotit a kategorizovat význam a nebezpečí sedmi jimi vybraných konkrétních organizací působících na Blízkém východě a v severní Africe a došli k závěru, pro nás pozitivnímu, že v současné době a blízké budoucnosti nám teroristický útok na energetickou infrastrukturu pravděpodobně nehrozí, ač by mělo být samozřejmě v našem zájmu tamější

situaci sledovat a být připraveni i na málo pravděpodobné scénáře. Kniha tak může posloužit nejen jako praktický informační zdroj pro studenty souvisejících vysokoškolských oborů či odrazový můstek pro další výzkum odborníků v oblasti terorismu a energetické bezpečnosti, ale právě i jako podklad pro širší veřejnou debatu o reálných energetických hrozbách pro EU a ČR.

Sára Jungwirthová